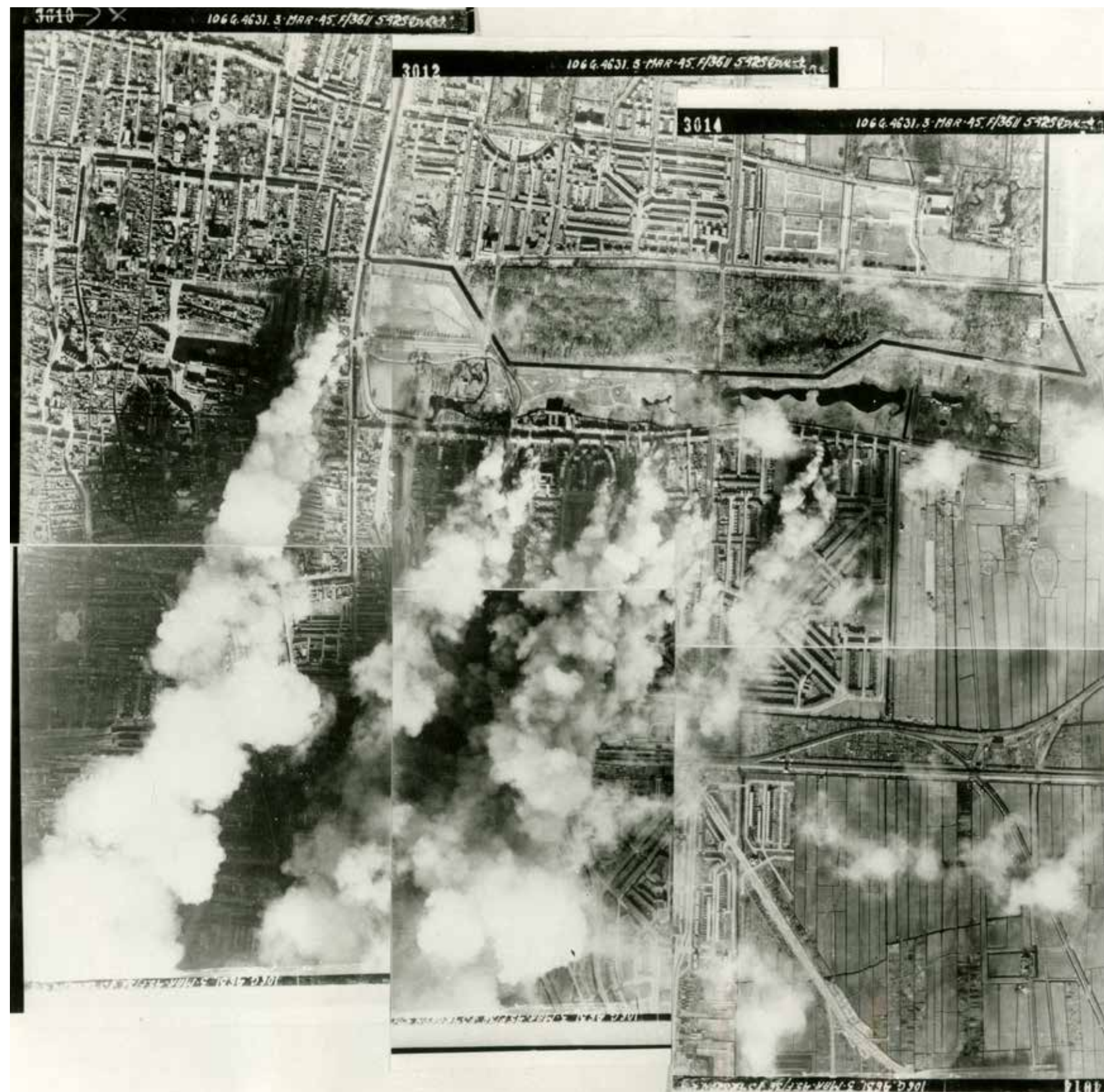

De bevrijding kwam eraan, 75 jaar geleden. Maar zo voelde dat niet in een stad die werd geplaagd door honger, kou, luchtaanvallen en represailles. Een terugblik in een vijftal verhalen.

Deel 3: Het bombardement

Bommen op Bezuidenhout: zwaarste aanval op Den Haag

3 maart 1945, luchtfoto van de RAF. De rookwolven geven aan waar de bommen gevallen zijn. Boven Haagse Bos en het Malieveld, beide doorsneden door de tankgracht (zwarte lijn).

aan het Benoordenhout en daaronder het
Foto: Haags Gemeentearchief/RAF

Een straat in het Bezuidenhout enige dagen na het bombardement; de puinhopen roken nog. | Foto: HGA/J. A.B. von Münching

Door Herman Rosenberg

Ze zat in de kerk toen het begon. De 13-jarige José van den Broek was op de ochtend van zaterdag 3 maart 1945 met haar ouders naar de St. Liduinakerk aan de Schenkkade gegaan. “De eerste zaterdag van de maand was gewijd aan Maria, dus we gingen naar de kerk,” vertelt ze.

Terwijl de plechtigheid bezig was, brak buiten de hel los. De eerste golf van middelzware bommenwerpers van de Royal Air Force (RAF) liet zijn dodelijke lading vallen op het Bezuidenhout. Van den Broek: “De torenspits werd geraakt en viel op de kerk. Mijn vader boog zich over mij en mijn moeder heen om ons te beschermen. Mijn ouders wilden zo snel mogelijk naar huis, want mijn twee zusjes, een tweeling, waren daar achtergebleven met het dienstmeisje.”

Maar toen ze eenmaal buiten waren, volgde er een nieuwe aanvalsgolf. “We vluchten weer naar binnen, dat leek toch veiliger. Toen we later die dag bij ons huis in de Koningin Mariastraat terugkwamen, was dat een ruïne. De vloeren hingen naar beneden en er woedde brand. Gelukkig bleken mijn zusjes en het meisje het te hebben overleefd. Ze hadden in de kelder gezeten. Verder waren we alles kwijt.”

Verminkte lichamen

Het gezin vluchtte naar familie in Voorburg. De tafelen in de wijk zal Van den Broek nooit meer vergeten. “Het was afschuwelijk. Ik herinner me de verminkte lichamen die op de Schenkkade lagen. Daar denk ik nog vaak aan terug en zeker op 3 maart.” Deze getuigenis strookt met een vaker aangehaald luguber verhaal dat zich ook afspeelde op de Schenkkade. Wijkbewoner J. Poot: “Ik zag een vrouwenbeen met dezelfde kleur kousen als die van mijn vrouw. Maar het been had een andere schoen aan. Dus zij was het niet! Vlak daarbij lag het hoofd van een man. Er had een jasje overheen gelegen. Maar dat was opgewaaid.”

De herinneringen zijn exemplarisch voor wat er gebeurde op die derde maart 1945, nog half in de Hongerwinter en met de Duitsers nog stevig in

het zadel. Een karakteristieke woonwijk van Den Haag – het verwoeste deel leek enigszins op het Statenkwartier, al was er ook negentiende-eeuwse bebouwing – werd zwaar gebombardeerd. Ruim 530 mensen vonden de dood. De materiële schade was enorm. Ruim 3300 woningen, vijf kerken, honderden bedrijven, tientallen scholen en een zwembad werden in de as gelegd. De brandweer, verzwakt door deportaties van personeel en door de honger, streed met hulp van korpsen uit buurgemeenten een wanhopige strijd. De vuren vielen nauwelijks te blussen.

Na het Duitse commentarij op Rotterdam in 1940 en de Amerikaanse vergissingsaanval op Nijmegen in 1944 is het bombardement op het Bezuidenhout de zwaarste luchtaanval op Nederland geweest in de Tweede Wereldoorlog. En de Duitsers kregen een propagandasucces in de schoot geworden. Ze lieten een cynisch affiche drukken met foto's

van de verwoestingen en daarbij de tekst: ‘De bevrijders naderen! In Den Haag zijn zij al geweest...’

V2-raketten

Dat het om een vergissingsbombardement ging, was al snel duidelijk. Het enige (semi-)militaire object in de buurt was het Station Staatsspoor, dat onder meer werd gebruikt voor de aanvoer van brandstof voor de V2-raketten. Maar dat werd nu juist niet of nauwelijks geraakt. De bommen vielen op straten en pleinen van de woonwijk én op het Korte Voorhout en de Prinsessegracht, waar een eeuwenoud stadsgezicht onherstelbare schade opliep.

Niet voor niets protesteerde de Nederlandse gezant in Londen scherp. De Britse premier Winston Churchill veegde de RAF de mantel uit. ‘Het enige dat is gedaan is het bommen rondstrooien boven deze ongelukkige stad zonder ook maar het gering-

ste effect op de raketlocaties maar des te meer op onschuldige levens en de gevoelens van een bevriend volk,’ schreef hij. Er kwam een onderzoek, maar de resultaten bleven geheim. De officiële Britse lezing was dat de harde wind de bommen richting woonwijk had gedreven.

Raadsel

Lang bleef het bombardement één groot raadsel. Ja, het was gericht tegen de V2-lanceringen. Maar er werd dus niets van die infrastructuur geraakt, laat staan de raketten zelf, waarvan er een aantal in het Haagse Bos waren waargenomen. Sterker nog, de lanceringen uit de Haagse regio gingen onverminderd door. En gingen dus ook soms weer mis. Drama binnen een drama: nog in de nacht van 3 op 4 maart stortte een defecte V2 neer op de Schenkweg aan de rand van het Bezuidenhout, waar de brand-

weer desperaat bezig was een van de grote branden onder controle te krijgen. Dertien mensen vonden de dood, onder wie tien brandweerlieden.

Het figuurlijke rookgordijn van het bombardement werd pas in 1984 opgetrokken. Jurist A. Korthals Altes ontdekte in Britse archieven dat een van de twee richtpunten voor de bommenwerpers verkeerd was berekend. Door het omdraaien van de coördinaten verschoof het van het Haagse Bos naar het Bezuidenhout. Daarmee was meteen duidelijk waarom de Britten nooit erg scheutig met informatie waren geweest. De historicus Carlo Tinschert bestudeerde later nog veel meer bronnen en kwam in 2006 in zijn boek ‘Boodschap aan de bevolking van Den Haag’ tot dezelfde conclusie. Hij ontdekte zelfs dat er nog veel meer was misgegaan. Zo ging bijvoorbeeld een aantal hoge RAF-officieren ervan uit dat het Bezuidenhout ontruimd was. Mogelijk werd de wijk verward met het Benoordenhout, dat wél grotendeels ontruimd was. Dat zou in elk geval verklaren dat, terwijl het zicht slecht was, be-

trekkelijk achteloos bommen zijn ‘rondgestrooid’, zoals Churchill constateerde.

Dodelijke dagen

Toch leven er nog steeds vragen. Eén ervan is waarom de RAF, als inderdaad het Haagse Bos het doelwit was, al weken aanvallen uitvoerde op het Bezuidenhout. Dat die er waren, was wel bekend, maar de eerste echte inventarisatie verscheen pas vorig jaar in de studie ‘Oorlog in de lucht – Den Haag 1940-1945’ van Henk Ambachtsheer en Corien Glaudemans. In de periode 21 tot en met 28 februari voerde de RAF tientallen kleinere aanvallen met jachtvliegtuigen op de stad uit. Er werden maar liefst vijftig bominslagen geteld, waarvan 31 in het Bezuidenhout. In totaal vonden hierbij 105 Hagenaars de dood, onder wie 48 Bezuidenhouters. Ook op 1 en 2 maart gingen de aanvallen door, maar voor het Bezuidenhout ontbreken in dit geval de gegevens. De auteurs spreken terecht van ‘tien dodelijke dagen als opmaat naar 3 maart 1945’. Zij gaan ervan uit dat al die bommen, net als die van het grote bombardement,

uiteindelijk toch bestemd waren voor het Haagse Bos. De talloze misworpen zouden te wijten zijn geweest aan alweer de wind en het slechte zicht.

Geruchten

Niet voor iedereen voldoen deze verklaringen. In de wijk zijn lang geruchten blijven rondgaan. Niet gek, want door die dodelijke dagen in februari leek het er wel degelijk op dat het Bezuidenhout een doelwit was. Tegelijk toont het onderzoek van Korthals Altes en Tinschert aan, dat er stomiteiten zijn begaan. En dan resteert natuurlijk de vraag wat de reden zou zijn geweest om het Bezuidenhout aan te vallen. Ronald Klomp, een onderzoeker die de Stichting en website WOII Sporen heeft opgericht, noemt de naam van de verrader Albert Brinkman. “Het is mogelijk dat hij het Bezuidenhout als doelwit heeft doorgegeven aan de Engelsen om verwinning te stichten. Het belang van de Duitsers hierbij was dat de reputatie van de geallieerden een flinke knauw zou oplopen,” aldus Klomp. Brinkman komt in de literatuur inderdaad voor als een beruchte infiltrant (‘V-Mann’), die mogelijk van twee walletjes at. Hij verraadde in elk geval een belangrijke Haagse verzetsorganisatie aan de Duitsers.

Maar is er na de oorlog dan geen nader justitieel onderzoek gedaan naar deze figuur? “Nee,” zegt Klomp. “Hij werd op 6 mei 1945 bij de Javabrug doodgeschoten. Officieel door de Duitsers, maar mogelijk zat het verzet erachter.” Brinkman blijft al met al een raadselachtige figuur. Maar echte aanwijzingen dat hij het noodlot over het Bezuidenhout heeft afgeroepen, zijn er niet.

Eén ding staat na 75 jaar onomstotelijk vast: het was een dramatische vergissing die honderden mensen het leven heeft gekost. En die de stad van enige van haar mooiste plekken heeft beroofd.

■ De V2-ramp in de Indigostraat (3 januari)

■ Hongerwinter op z'n hevigst (6 februari)

■ Bommen op het Bezuidenhout

■ Verzet, chaos en represailles (26 maart)

■ Eindelijk bevrijd (30 april)

Herdenking en tentoonstelling

De jaarlijkse herdenking van het bombardement wordt deze keer gehouden op de datum zelf, dat wil zeggen op dinsdag 3 maart. Om 12.00 uur is er een gebedsdienst in de Christus Triumfatorkerk aan de Juliana van Stolberglaan. Daarna volgt om 13.30 uur een kranstegging bij het monument op de Koningin Maria laan. 's Avonds is er een herdenkingsconcert in het Koninklijk Conservatorium (Juliana van Stolberglaan,

20.00 uur). Tot en met 3 april is in de MN-expositieruimte de tentoonstelling 'De herinnering blijft...' te zien (Prinses Beatrixlaan 15). Het bombardement en de opvang en hulpverlening na de ramp staan centraal. Veel informatie over het bombardement, de nasleep, herdenkingen en publicaties is te vinden op de sites www.bezuidenhout.nl en www.anemaa.home.xs4all.nl (onderwerpen-bezuidenhout-bombardement).